

«Я вас любив ... (Твір на вільну тему)» (1967) Контрастно виглядає з вищеописаними фільмами ця робота Іллі Фрез про наївне і віддане підліткове кохання, чисте і піднесене. Чомусь віриш режисерові: напевно, так воно й було в той час! Ні, це зовсім не «соплива мелодрама» про хлопчика і дівчинку, це спокійна драма про дорослішання восьмикласника Колі Голікова під впливом свого кохання до учениці балетного училища Наді. Є у фільмі і інші цікаві персонажі, учні та педагоги. Тут все якось гладко, безконфліктно, і цим фільм привабливий. При цьому фільму «Твір на вільну тему» не можна дорікнути в поверховості або безідейності. Просто Ілля Фрез пішов іншим шляхом — показувати гостру проблему через позитивні її прояви. А це, думається мені, складніше, ніж показувати глядачам, в основному, негативний бік [10].

Переглянувши критичні думки про фільми, опис фільмів, відгуки глядачів, можна зробити висновок, що більша частина фільмів побудована на негативах, негативних проявах як дітей, так і учителів. Після їх перегляду розумієш одне: на душі важко і не приємно, коли думаєш, що таке реально відбувається у закладах освіти. Інша думка існує про американські фільми (нехай це будуть фільми про танцювальні школи, про звичайні школи). У них практично завжди щасливий кінець. Такий фільм хочеться і обговорити, і порадити комусь подивитись, і самому ще раз передивитись. Вони завжди навчають позитивному. Саме там можна побачити розквіт (якщо можна так сказати) всіх якостей справжнього педагога та розвиток його культури. Негативні персонажі (неважливо — чи вчителі, чи учні) до кінця фільму розуміють свою помилку і обов'язково стають носіями моральних якостей.

Автор вважає, що для розвитку своєї внутрішньої культури, справжній педагог повинен розвиватися різносторонньо: це і різні наукові підручники, це і художня література, де можна знайти яскраві приклади вчителювання та виховання, це і кінематограф, який пропонує широкий спектр різноманітних повчальних фільмів.

Література

1. Мазур Н. Зміст професійної культури викладача вищої школи // Рідна школа. – 2007. – №3. – С. 52-55.
2. Галузинський В.М., Євтух М.В. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. – К., 1995.
3. Філософський енциклопедичний словник. – Київ: Абрис, 2002. – 742 с.
4. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. Навчальний посібник. – К., 1997.
5. Палишкова І.О. Професійно-педагогічна культура: уявлення студентів і вчителів // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта, 2008. – Ч. 1. – Вип. 18. – С.159-166.
6. http://www.kinofilms.com.ua/movie/5866_School_of_Life/?lang=ukr
7. <http://www.kinoexpert.ru/index.asp?comm=4&num=6009>
8. <http://www.kinoexpert.ru/index.asp?comm=4&num=3520>
9. <http://www.kinopoisk.ru/level/1/film/45524/>
10. <http://www.kino-teatr.ru/kino/movie/sov/8162/annot/>

Аннотація. В статті розглядається поняття «професійно-педагогічної культури», освітаються її основні аспекти. Також здебільшого досліджуються фільми, які стають стимулом розвитку цієї культури.

Ключеві слова: культура, професійно-педагогічна культура, характеристики культури, документальні фільми.

Summary. This article reviews the concept of a professional and educational culture, highlights its main aspects. It also investigated films, which are an incentive to develop this culture.

Key words: culture, professional and pedagogical culture, cultural features, documentaries.

УДК 377.3

Герасімова Н. Є.

ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються проблеми підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ. Присвячується увага толерантності як новому методологічному інструменту взаємодії в системі „викладач–студент”.

Ключові слова: комунікативна толерантність, педагогічна майстерність, професійна підготовка, психологічна компетентність.

Постановка проблеми. У законі України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Про загальну середню освіту”, Національній доктрині розвитку освіти підкреслюється, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності суспільства. При цьому основними принципами освіти визначаються гуманізм, демократизм, пріоритет загальнолюдських духовних цінностей. Цілком зрозуміло, що втілювати в життя ці принципи повинні молоді спеціалісти, адже саме від них залежить духовне здоров'я прийдешніх поколінь, майбутнє України. Саме тому важливого значення набуває проблема підготовки і становлення творчої особистості – професіонала.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що адаптивні механізми молодого спеціаліста розвинуті недостатньо (І. Булах, Т. Драгунова, Л. Жезлова, Л. Закутська, В. Каган, І. Кон, О. Лічко, Н. Максимова, О. Новикова, Подмазін, Г. Прихожан, М. Раттер, І. Сабанадзе, Г. Чуткіна, О. Яковлева та інші). Крім того, труднощі процесу адаптації підсилюються тривожністю, пов'язаною, головним чином, з особливостями самооцінки, необхідністю вибору майбутньої професії, у труднощах входження у доросле життя, невідповідністю до виконання нових соціальних ролей, суперечностями у сфері спілкування тощо.

Метою нашої статті є з'ясування сутності внутрішньоособистісних конфліктів у майбутніх спеціалістів та апробації запровадження в практику методичних прийомів запобігання їх впливу на взаємовідносини у педагогічному спілкуванні.

Виклад основного матеріалу. Ринок педагогічної праці сьогодні досить розбалансований і, як наслідок, потреба освітніх установ у фахівцях різного профілю педагогічної діяльності і кваліфікації, задовольняється недостатньо.

Викладач для успішної роботи повинен пройти необхідну психологічну підготовку, в якій вирізняють три основні компоненти: формування комунікативної толерантності, психологічну компетентність у педагогічній діяльності, а також уміння людини представляти себе на ринку праці.

Комунікативна толерантність – це насамперед здатність людини до взаємодії з іншими. Вона включає пізнання особистістю самої себе та іншої людини, толерантні установки поведінки й спілкування.

Психологічна компетентність – комплекс знань і вмінь з психології, необхідний для вирішення професійних задач у педагогічній діяльності.

Уміння викладача представляти себе дуже важливе в умовах сучасного суспільства. І від того, наскільки він знає і розуміє як сильні, так і слабкі сторони своєї особистості, свій внутрішній потенціал, залежить можливість творчих потенцій у педагогічній діяльності.

Педагогічна діяльність – це застосування педагогічної технології, яка складається з кількох компонентів: установка викладача на професійне самовдосконалення, на розвиток у себе якостей, оптимальних для ефективного навчання й виховання студентів. Викладач розширює і поглиблює власні знання, виявляє зацікавленість до дисциплін психолого-педагогічного циклу, розвиває здатність до теоретичного професійного мислення, інтуїції, ораторського мистецтва, розуміння іншої людини, особистісні якості (такі, наприклад, як мистецтво спілкування), вдосконалює такі особистісні риси, як установка на співробітництво із студентами і вимогливість, емоційна стабільність, терпимість і конструктивне ставлення до критики, дотримується вимог педагогічної етики; уміння забезпечувати єдність навчання й виховання; знання й використання психологічних закономірностей навчання й виховання; практична реалізація основних принципів дидактики і виховання; уміння використовувати специфіку конкретних форм навчання; мистецтво спілкування. Уміння організувати педагогічне спілкування.

Особистісні проблеми безпосередньо впливають на спілкування з оточуючими, що актуально для педагогічного спілкування. Психологічні дослідження довели, що оптимізація сприйняття особистісного „Я” одночасно сприяє також і виникненню у індивіда готовності до сприйняття інших.

Особистісна деструкція суб'єкта, яка визначає дисфункції спілкування, може виражатися в замаскованих невротичних симптомах, які часто не розпізнаються суб'єктом. У розвитку конфліктні порушення в „Я-образах” опонентів призводять до формування у кожного образу ворога, тобто такого „Я-образу”, в якому домінують очікування від „Ти” негативних оцінок, очікування від інших пов'язані з агресивною поведінкою. Причини відсутності єдності з самим собою, внутрішньої цілісності по різному інтерпретуються в сучасній та зарубіжній психології. Популярними є психоаналітичні уявлення про неусвідомлені причини і джерела внутрішньоособистісних конфліктів [2; 3]. Згідно з ними, причинами конфліктів є протидіючі сили „Воно”, „Его”, „Супер-Его”. Представники інших теорій особистості по-своєму трактують причини внутрішньоособистісних конфліктів, а саме як: комплекс неповноцінності, який протистоїть прагненню до досконалості (А. Адлер) [1]; несумісні невротичні потреби, які одночасно спонукають людину прагнути до інших людей, проявляти агресивність до них і бажати бути від них незалежною (К. Хорні) [4]; психологічні кризи, які виникають в процесі формування ідентифікації особистості (Е. Еріксон) [5].

Провідними в процесі адаптації молодого спеціаліста є його здатність до самоусвідомлення, прояви захисних тенденцій, конфліктогенність, породжувана внутрішньою суперечливістю „Я” структури та ін. Ця обставина зумовлює об'єктивну необхідність пошуку шляхів і засобів надання молодому викладачеві дійової психологічної допомоги у формуванні необхідних особистісних якостей. Тому, так важливо, щоб фахова підготовка не обмежувалась засвоєнням знань, а

забезпечувала б опанування молодим викладачем інструментарієм пізнання себе, інших людей в процесі спілкування. Для того, щоб змінити негативні якості особистості, необхідно включити її в таке спілкування, яке дозволить досліджувати себе, вияснити й розв'язати свої проблеми, пов'язані з внутрішньоособистісним конфліктом, тобто з неусвідомленими аспектами власної психіки.

У дослідженні внутрішньоособистісного конфлікту відкриває нові можливості метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН) [6]. Його перевагою над іншими формами групової роботи є те, що навчання будується на матеріалі мимовільної, спонтанної активності його учасників, що дозволяє вивчати механізм внутрішньої обумовленості поведінки. В основі функціонування груп АСПН лежить прагнення учасників навчання оволодіти процесом власного самопізнання та пізнання іншої людини психодіагностикою. Все це забезпечує позитивні самооцінки, і, отже, підвищує відповідальність молодого спеціаліста за свою поведінку.

Для оптимальної адаптації до педагогічної професії недостатньо фахових (стандартних) знань, а необхідно ще й володіти рефлексивними (соціально-перцептивними) знаннями й психологічним інструментарієм пізнання себе та іншої людини (студента) в процесі спілкування. Наше дослідження в групі АСПН дозволяє констатувати взаємозв'язок категорії відношення з внутрішніми конфліктами. Останні породжують деструкції особистості, що проявляється в егоцентричних тенденціях, егоїзмі стосунків з іншими людьми, схильності до дискредитації значимості іншої людини (студента), викривлення реальності та ін.

Фіксація внутрішньоособистісних конфліктів на дитячих потягах до близьких людей нерідко надає інфантильний відтінок відношенням. Стабільність відношень непродуктивно набуває ригідного характеру внаслідок стандартизованості поведінкових проявів, що властиві такому конфлікту. Таким чином, психокорекція особистісних якостей молодого викладача потребує використання таких методів, які б дозволили нівелювати негативні наслідки дії внутрішніх конфліктів, пов'язаних з неусвідомленими аспектами психіки. Психодіагностика в групі АСПН, завдяки її динаміці, носить процесуальний характер і дозволяє безболісно виявити дезадапційні прояви поведінки молодого викладача в ситуації спілкування. Ці прояви нівелюються самою атмосферою спілкування в групі АСПН, якій властива демократизація відносин, їх гуманізація, рівність позицій і партнерства в стосунках. Наші дослідження в групі АСПН дозволили діагностувати глобальні передумови дезадапційних проявів психіки – порушення її цілісності, викликані внутрішніми конфліктами. Саме тому застосування методу АСПН дозволило нам торкнутися важливого питання пов'язаного із виявленням особистісної проблеми суб'єкта, яка ґрунтується на певному стабілізованому внутрішньому конфлікті. Особистісна проблема є нерозв'язаною для суб'єкта без сторонньої психологічної допомоги. Завдяки дії системи „психологічних захистів„ здійснюється суб'єктивна інтеграція психіки, яка виражається в ілюзорній адаптації особистості до колег та студентів.

Розширення процесу самоусвідомлення відбувається не зразу і здійснюється у відповідності з точністю психодіагностики особистісних передумов дезадапційних проявів поведінки, викривлення соціально- перцептивної інформації, дискредитації значимості „Я” інших людей, відношень до них (тенденціях агресії та недоброчливості, егоцентризм та егоїзм).

Для молодих викладачів із проявами внутрішньоособистісних конфліктів властива велика втрата енергії, що виснажує сили, нервову систему, втягує їх у круговерть непродуктивних міжособистісних маніпуляцій, підвищений рівень тривоги. Для того, щоб змінити цей стан, необхідно дозволити досліджувати себе, з'ясувати й розв'язати свої особистісні проблеми, пов'язані з неусвідомленими аспектами власної психіки.

Динаміка прояву рівня тривожності (%) серед молодих спеціалістів із внутрішньоособистісним конфліктом

Вид конфлікту	до АСПН			після АСПН		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
Конфлікт „втрати розуміння„	89	11	0	20	40	40
„Рольовий„ конфлікт	71	29	0	16	41	40
Конфлікт „завищених вимог до себе„	54	46	0	16	32	52
Конфлікт „двох провідних мотивів„	78	22	0	28	35	37
Конфлікт „потягів„	55	28	17	28	45	27
Конфлікт „комплексу неповноцінності„	66	34	0	17	41	42

Як видно з результатів наших дослідження, представлених у таблиці, корекційна робота призводить до зниження рівня тривожності на 69% при конфлікті „втрати розуміння”; на 55% – при „рольовому” конфлікті; на 38% – при конфлікті „завищених вимог до себе”; на 50% – при конфлікті „двох провідних мотивів”; на 27% – при конфлікті „потягів”; на 49% – при конфлікті „комплексу неповноцінності”.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, з нашої точки зору, саме метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН) у комплексі з класичним дослідженням відкриває нові можливості у дослідженні питань вирішення внутрішньоособистісних конфліктів. Його перевагою над іншими формами групової роботи є те, що навчання будується на матеріалі мимовільної, спонтанної активності його учасників, що дозволяє вивчити механізми внутрішньої обумовленості поведінки.

Література

1. Адлер А. Нервический характер / Под ред. Э.В. Соколова. — С.Пб.: Университетская книга, 1997. — 387 с.
2. Ишмуратов А. Т. Конфликт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. — К.: Наук. думка, 1996. — 190 с.
3. Ложкин Г.В., Повакель Н.И. Практическая психология конфликта. — К.: МАУП, 2000. — 255 с.
4. Хорни К. Ваши внутренние конфликты. — С.Пб.: Лань, 1997. — 212 с.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1996. — 344 с.
6. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. — К.: Освіта, 1993. — 208 с.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы подготовки будущих специалистов в ВУЗе. Уделяется внимание толерантности как новому методологическому инструменту взаимодействия в системе „преподаватель–студент”.

Ключевые слова: коммуникативная толерантность, педагогическое мастерство, профессиональная подготовка, психологическая компетентность.

Summary. Problemy preparations of future specialists in Higher Institutes are examined in the article. Attention of tolerance is spared as new to the methodological instrument of cooperation in the system „teacher–student”.

Key words: communicative tolerance, pedagogical trade, professional preparation, psychological competence.

УДК 378.147:502:63(075).8

Грамастик Н. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотация. Проведено огляд методологічних принципів як найбільш загальної системи організації наукового підходу до процесу формування екологічної відповідальності в майбутніх учителів початкових класів.

Ключевые слова: методологические принципы, научный подход, экологическая ответственность, будущие учителя.

Загострення проблеми взаємодії людства і природного середовища висунула перед професійною освітою вимоги щодо формування дбайливого ставлення до природи у майбутніх фахівців. Особливої гостроти набуває проблема формування екологічної відповідальності в майбутніх учителів початкових класів. Успішність екологічного виховання молодших школярів буде залежити від рівня сформованості екологічної відповідальності самого вчителя, його переконань і світогляду. Тому, у процесі екологічного виховання необхідно встановити єдність пізнання, переконання і дії студентів. Цей шлях веде до підвищення ефективності процесу формування в майбутніх учителів початкових класів відповідального ставлення до природи.

На основі ретельного аналізу наукових досліджень В. Городяненка, В. Буданова, А. Ковальова, В. Крисаченко, В. Ясвіна, Ю. Мануйлова та ін. були визначені методологічні принципи формування екологічної відповідальності в майбутніх учителів початкових класів, а саме: діалектичний, синергетичний, аксіологічний й середовищний.

Зазначимо, що методологічний компонент будь-якої системи знань визначає зміст, обсяг, вид і послідовність засвоєння знань, тобто визначає теоретичні принципи вирішення проблеми.

У процесі розв'язання глобальних екологічних проблем сучасності дедалі більшої популярності набуває діалектична методологія, суть якої полягає у вивченні взаємозв'язків і взаємодії компонентів системи «суспільство – природа». Це пов'язано з тим, що природне середовище слід розуміти як цілісне системне утворення, компоненти якого динамічно врівноважені. Однак вплив людини на рівновагу природних екосистем зумовлює необхідність управління й раціоналізації взаємин суспільства і природи.

У формуванні екологічної відповідальності майбутніх учителів початкових класів діалектичний підхід базується на актуалізації світоглядного розуміння ними відносин у системі «Людина – Світ», тобто «розгляду людини в єдності і протилежності з навколишнім світом» [1, 27].

Крім того, діалектичний підхід до формування екологічної відповідальності майбутнього вчителя початкових класів забезпечує логічну доказовість прогностичної результативності педагогічного процесу. Його можна вважати інтегративним, бо він об'єднує в собі синергетичний, аксіологічний й середовищний підходи.

Обґрунтуємо доцільність використання синергетичного підходу до формування екологічної відповідальності в майбутніх учителів початкових класів.